

ÖĞRETMENLERİN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ¹

Bahadır YILDIRIM², Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA³

ÖZ

Bu çalışmada, ilkokul öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyleri ve bazı değişkenler ile öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmaya İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ilkokullarda görev yapan öğretmenlerden basit tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiş 316 öğretmen katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin motivasyon kaybı puan ortalamaları, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Öğretmenlerin yaşlarına göre de anlamlı bir farklılık saptanmış; 51 yaş ve üzeri olan katılımcıların motivasyon kayıplarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin eğitim düzeylerine, medeni durumlarına ve mesleki kıdemlerine göre umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Çalışma sürelerine göre mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin yeni olmalarına rağmen, gelecekte umutsuz oldukları belirlenmiştir. Kurumda çalışma süresine göre de öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Umutsuzluk, öğretmenler, ilkokul.

¹ Bu makale Bahadır Yıldırım'ın Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü için hazırlamış olduğu Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

² İngilizce Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, bhdryldrm2013(at)gmail.com

³ Yrd. Doç. Dr. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi, bilge.kara(at)izu.edu.tr

TEACHERS' HOPELESSNESS LEVEL

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the hopelessness levels of primary school teachers. The participants were 316 primary school teachers working for the state schools in İstanbul, Kartal. The data of the study were collected by Beck Hopelessness Scale. As the results of the study, according to the sex of the teachers who participated in the research, the average score of male motivation loss score was found to be statistically higher than that of female. According to their ages; significant differences were found. Motivation losses of participants aged 51 years and over were higher. According to the education levels; it was seen that there was no significant difference. There is no statistically significant difference. According to professional seniority; no significant difference was found. According to working time; it has been observed that despite the fact that new teachers in the profession are new, they are in despair in the future. According to working hours in the institution; no statistically significant difference was found.

Keywords: Hopelessness, teachers, primary school.

Yıldırım, Bahadır. ve Keskinlik Kara, Sultan Bilge. “Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi”. *ulakbilge* 5. 11 (2017): 571-587

Yıldırım, B. ve Keskinlik Kara, S. B. (2017). Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *ulakbilge*, 5 (11), s.571-587.

Giriş

Umutsuzluk, bireylerin geleceğe ilişkin olumsuz beklentileridir. Bir başka deyişle, umutsuzluk, bireylerin geleceğe ilişkin kötümser duygularıdır (O'Connor, Connery ve Cheyne, 2000). Bireyin yaşam deneyimlerinden genelleme yaparak geleceğe dair yorum yapması durumu olarak da değerlendirilebilen umutsuzluk, bireyin sorunlarına çözüm bulamaması ve bunun sonucunda bireyin depresyona doğru sürüklendiği bir durumdur. Genel anlamda düşünüldüğünde, umutsuzluğun sebebi olarak çaresizlik öne çıkmaktadır (Collins ve Cutcliffe 2003; Akt, Üngören ve Ehtiyar, 2009) ve bireylerin en istemediği duygu durumlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bireylerde umutsuzluk duygusu bir hastalık neticesinde olabileceği gibi, bir hastalık sebebi de olabilmektedir. Bu olumsuz duygu, bireyin etrafında gelişen olayları baş edilemez, çözülemez sorunlar olarak algılamasına dolayısıyla bireyi durağanlığa itmektedir. İlgisizlik, hüznün, suçluluk duygusu, karamsarlık ve umursamama davranışlarına yol açabilmektedir. Kişinin iç kaynaklarını olumsuz baskı altında veya tükenmiş hissetmesi, dışarıdan bir desteğe ihtiyacı olduğunu gösterir. Birey, umutsuzluğunu, üstesinden gelebileceği bir durum olarak algılayabilir veya kader ve felaket olarak algılayıp bunu derinleştirebilir (Bozkurt, 2004).

Abramson, Hankin ve Alloy (2002) yaşamda insanın en az bir kere bile olsa içine düşebileceği bir durum olan umutsuzluk üzerine çalışmışlardır. Buna göre, umutsuzluğa düşmeden önce birey, olumsuz bilişsel hal veya yükleme şekli geliştirdiğini belirlemişlerdir. Bununla beraber, bir takım kötü ve stresli tecrübeler de beraberinde gelmiştir. Umutsuz kişiler kendi yaşamlarında bazı kötü şeylerin olacağını, hiçbir zaman olumlu bir şey olmayacağını ve istenmeyen durumları değiştirmenin gerçekleştirilemeyeceğini düşünme ve yaşamda buna göre bir duruş sergilemektedirler.

Umutsuz bir birey; istenmeyen durumları kaçınılmaz ve kontrol altında tutulamayan nedenlere bağlar, istenmeyen bir durumdan kendisiyle ilgili olumsuz bir çıkarım yapar ve “Ben değersizim” der. Genellikle istenmeyen bir durumun gelecekte de kötü olaylara neden olacağı düşüncesi içindedir (Tucker, 2002). Umutsuz bir bireyi, bataklığın içerisine düşmüş olan fakat çıkmak için sürekli çırpınmakta olan ancak çırpındıkça, daha da batmakta olan bir kimseye benzetmek mümkün olabilir (Taner, 2008). Umutsuzluk, tıpkı bir kısır döngü gibi içinde var olduğu olumsuz düşünceler neticesinde başka olumsuzluklara da neden olma potansiyelini sürekli taşımaktadır.

Umutsuzluk kavramıyla ilgili olarak Stotland (1969) ise, umutsuzluğu bilişsel şema içinde geleceğe ait olumsuz beklentiler olarak tanımlamaktadır. Bu

sebepten dolayı kötümser veya umutsuz bir birey hiçbir şeyin düzelmeyeceği inancı içinde olabilir veya paralel şekilde beklenti taşıyabilir. Herhangi bir konuda bu durumun içinde olan bireylerden başarı beklenme ihtimali zayıftır. Birey kendisi için önemli olarak gördüğü hedeflere erişemeyecek ve en kötüsü de sorunlarını çözmekte her zaman güçlük çekecektir (Akt; Öngider, 1997). Bu güçlüklerle beraber, umutsuzluk ve umutsuzluğa bağlı olarak depresyona doğru itilen bireyler, amaçsızlık, isteksizlik, güçsüzlük, güdülenme eksikliği, karamsarlık, yoğunlaşma eksikliği ve yaşamında düzensizlik olarak tanımlanabilen olumsuz davranışlar içinde olabilirler (Ceyhan, 2004). Gelecekte olması mümkün olan her şeyin şimdikinden daha kötü olacağı düşüncesi ve geleceğe yönelik olumsuz bakış açısı umutsuzluğu tetiklemektedir. Buradan hareketle, geleceğe yön verdiğine inanılan öğretmenlerin de umutsuzluk içinde olması kaygı verici olabilir (Üngören ve Ehtiyar, 2009).

Umutsuzluk, bireylerin mesleki ve özel yaşamları üzerinde olumsuz etkiye neden olan önemli değişkenlerden biridir. Bu olumsuz durum toplumun tasarlayıcısı olan öğretmenlerin edimini etkileyerek, eğitim ve öğretimin niteliğinin düşmesine neden olabilecek bir özelliğe sahiptir (Doğan ve Akçöltekin, 2012). Olumsuzluk barındıran stres, umutsuzluk ve depresyon duygularıyla mücadele eden öğretmen, kendisinden beklenen işlevleri bakımından çok boyutlu işlerin yapılması arzulanan birey olarak görülmektedir. Yaratılan bu algı, öğretmenlerin mesleklerini icra edemeyeceklerine dair bir inanç geliştirmelerine sebep olup, kaldıracabileceklerinden çok daha fazla bir strese sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin yüksek stres altında çalışıyor olmaları, tükenmişlik hali ve umutsuzluk içinde olmaları, onların birey olarak hem kendisini hem de aile hayatını olumsuz yönde etkilediğinin yanı sıra kaçınılmaz olarak eğitim çevresinde bulunan bütün paydaşları (öğrenci, veli, okul) da etki altında bırakmaktadır (Guglielmi ve Tatrow, 1998). Yaşanan bu durum, bize öğretmenlerin içinde bulundukları umutsuzluk gib istenmeyen durumların eğitimin bütün paydaşlarını ailelerin, yöneticilerin, öğrencilerin ve velilerin yani tüm toplumun üzerinde önemli tesirlere sahip olup doğrudan veya dolaylı olarak tüm toplumu etkilemektedir (Friedman ve Farber, 1992).

Öğretmenlerin umutsuzluğa kapılmalarını önlemek ve öğretmenlerden nitelikli eğitim- öğretim hizmeti alınmak için, onlara nitelikli eğitimin gereği olarak kaliteli ve mutlu çalışma ortamları ve olanakları sağlanmalıdır. Öğretmenlerin ruh ve beden sağlıkları açısından kendilerini iyi hissetmelerini, maddi ve sosyal yönden toplum nezdinde nitelik sahibi bireyler olarak görmelerini ve bunu hissetmelerini sağlayacak uygulamalar önemlidir. Belirtilen konularda sıkıntı içinde olan ve bu sıkıntılarla uğraşan öğretmenden nitelikli bir eğitim çalışması yapmasını beklemek çözümsüzlük doğurabilir (Taner, 2008). Bu bakımdan, eğitim ve öğretimde istenilen sonuçların elde edilmesinde öğretmenlerin umut düzeyleri ve beklentilerinin karşılanma durumu önemli görülmektedir.

Günümüzde sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların hızlı değişim göstermesi öğretmenlik mesleğinin de başkalaşmasına yol açmaktadır. Yaşanan sosyal ve ekonomik sorunların, öğretmenlerin gelecekte bu alanlardaki korkularını umutsuzluk duygusuna dönüştürme potansiyeline sahip oldukları söylenebilir. Dolayısıyla öğretmenlerde varsa korkuya, kaygıya ve umutsuzluk hissine yol açan nedenlerin belirlenmesi ve giderilmesi önemlidir. Daha nitelikli bir eğitim sağlamak, umutlu ve verimli öğretmenler yetiştirmek için çalışma koşullarının iyileştirilmesi, öğrencilere ve toplumun her kesimine karşı olumlu katkıları sağlaması bakımından faydalı olabilir (Doğan, 2012).

Bu araştırmanın amacı ilköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk düzeylerini ve umutsuzluk düzeylerinin cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, kurum kıdemi, medeni durum, öğrenim düzeyi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir.

Yöntem

Bu araştırma var olan durumu ortaya koymak amacıyla tarama türünde desenlenmiş betimsel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014–2015 eğitim yılında, İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan 44 devlet ilköğretim okulunda görev yapmakta olan 1907 ilköğretim öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem belirlenirken Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) tarafından hazırlanmış olan örneklem büyüklüğü hesaplama tablosundan yararlanılmıştır. Buna göre 0.05 örneklem hatası ile 316 öğretmen örneklem için yeterli olarak değerlendirilmiştir. Örneklem dahil edilen öğretmenlere ölçekler elden verilmiş ve gönüllülük ilkesi göz önünde bulundurularak cevaplandırılması istenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerinin dağılımları Tablo 1 de ayrıntılı olarak görülmektedir.

Tablo 1: Demografik bilgilerin dağılımları

		n	%
Cinsiyet	Kadın	189	59,8
	Erkek	127	40,2
Yaş Grubu	20-30	68	21,5
	31-40	139	44
	41-50	80	25,3
	51 ve üzeri	29	9,2
Medeni Durum	Evli	266	84,2
	Bekar	50	15,8
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	33	10,4
	6-10 yıl	87	27,5
	11-15 yıl	70	22,2
	16-20 yıl	82	25,9
	21 yıl ve üzeri	44	13,9
Çalışma Süresi	1-5 yıl	168	53,2
	6-10 yıl	84	26,6
	11-15 yıl	27	8,5
	16-20 yıl	16	5,1
	21 yıl ve üzeri	21	6,6

Katılımcıların 127'si (%40.2) erkek, 189'u (%59.8) kadın, 68'i (%21.5) 20-30 yaş arasında iken, 139'u (%44) 31-40 yaş arasında, 80'i (%25.3) 41-50 yaş arasında ve 29'u (%9.2) 51 ve üzeri yaş grubundadır. Katılımcıların 26'sinin (%8.2) eğitim düzeyi ön lisans, 265'inin (%83.9) lisans, 24'ünün (%7.6) lisansüstü iken, 1 kişinin (%0.3) doktora eğitimi aldığı görülmektedir. Katılımcıların 266'sının (%84.2) evli ve 50'sinin (%15.8) bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların 33'ünün (%10.4) mesleki kıdemi 1-5 yıl arasında iken, 87'sinin (%27.5) 6-10 yıl arası, 70'inin (%22.2) 11-15 yıl arası, 82'sinin (%25.9) 16-20 yıl arasında ve 44'ünün (%13.9) 21 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların 168'inin (%53.2) kurumda çalışma süresi 1-5 yıl arasında iken, 84'ünün (%26.6) 6-10 yıl arasında, 27'sinin (%8.5) 11-15 yıl arasında, 16'sının (%5.1) 16-20 yıl arasında ve 21'inin (%6.6) 21 yıl ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Beck Umutsuzluk Ölçeğinden (BUÖ) yararlanılmıştır. BUÖ Beck, Lester ve Trexler (1974)

tarafından bireyin geleceğe dair olumsuz beklenti seviyesini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve kendini değerlendirme türünde bir ölçektir. Ölçekten 0-20 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksekliği, bireydeki umutsuzluğun yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin Türkiye için geçerlik ve güvenirlik çalışması Seber (1991) ve Durak (1993) tarafından yapılmıştır. Seber (1991) tarafından uyarlanan ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,86 olarak belirlenmiştir. Ölçek 3 alt boyuttan meydana gelmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ise 0,85 olarak belirtilmektedir. Ölçek 3 alt boyuttan meydana gelmiştir. “Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler” için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.72, “Motivasyon Kaybı” için 0.68, “Umut” için 0.67’dir.

Verilerin Analizi

Çalışma verileri değerlendirilirken sosyal bilimler için geliştirilmiş olan bir istatistik programından yararlanılmıştır. Parametrelerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile değerlendirilmiş ve parametrelerin normal dağılıma uygun olmadığı saptanmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (Ortalama (X), Standart sapma (Ss), frekans (f), yüzde (%))’nin yanı sıra, nicel verilerin karşılaştırılmasında parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Mann Whitney U test kullanılmıştır. Parametrelerin iki grup arası karşılaştırmalarında ise Mann Whitney U testi kullanılmış, anlamlılık $p < .05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Beck Umutsuzluk Ölçeğinden elde ettikleri puanların minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Beck Umutsuzluk Ölçeğinden elde edilen puanların minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri

	Min-Max	Ort±SS	Medyan
Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler	0-5	1,46±1,53	1
Motivasyon kaybı	0-8	2,63±1,99	2
Umut	0-7	2,48±1,90	2

Katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puanları 0 ile 5 puan arasında değişmekte olup, ortalaması 1.46 ± 1.53 'dir. Bu durumda katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentileri, en yüksek puan olan 5'in yarısından daha düşüktür. Bu bulguya göre öğretmenlerin gelecekte umutlu olmadığı yorumu yapılabilir.

Katılımcıların motivasyon kaybı puanları 0 ile 8 puan arasında değişmekte olup, ortalaması 2.63 ± 1.99 'dir. Bu durumda katılımcıların, motivasyon kaybı puanları en yüksek puan olan 8'in oldukça altındadır. Yani öğretmenlerin motivasyon eksikliği içinde oldukları söylenebilir.

Katılımcıların umut puanları 0 ile 7 puan arasında değişmekte olup, ortalaması 2.48 ± 1.90 'dir. Bu durumda katılımcıların umut puanları en yüksek puan olan 7'nin oldukça altındadır. Yani öğretmenlerin umutsuzluk içinde oldukları yorumu yapılabilir.

Tablo 3: Cinsiyete göre beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

	Kadın	Erkek	P
	Ort $\pm$ SS (medyan)	Ort $\pm$ SS (medyan)	
Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler	1,24 $\pm$ 1,41 (1)	1,79 $\pm$ 1,65 (1)	0,004**
Motivasyon kaybı	2,25 $\pm$ 1,84 (2)	3,19 $\pm$ 2,1 (3)	0,001**
Umut	2,19 $\pm$ 1,76 (2)	2,91 $\pm$ 2,02 (3)	0,002**

Mann-Whitney U Test **p<0.01

Tablo 3'te de görüldüğü gibi erkek öğretmenlerin gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları, (p:0.004; p<0.01), motivasyon kaybı puan ortalamaları (p:0.001; p<0.01) ve umut puanı ortalamaları, kadın öğretmenlerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p:0.002; p<0.01).

Tablo 4: Yaş gruplarına göre Beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

Yaş Grupları	Gelecek ile ilgili		
	duygular ve beklentiler	Motivasyon kaybı	Umut
	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)
20-30	1,25±1,56 (1)	2,18±1,95 (1)	1,94±1,98 (1)
31-40	1,26±1,42 (1)	2,38±1,99 (2)	2,36±1,79 (2)
41-50	1,7±1,62 (1)	3,16±2 (3)	2,93±1,93 (3)
51 ve üzeri	2,28±1,46 (2)	3,41±1,64 (3)	3,07±1,75 (4)
P	0,002**	0,001**	0,002**

Kruskal Wallis Test **p<0.01

Tablo 4'e göre yaş grupları açısından gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur (p:0.002; p<0.01). Farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu tespiti için yapılan ikili test sonucunda, 51 yaş ve üzerindeki olguların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları, 20-30 yaş (p:0.001), 31-40 yaş (p:0.001) arası olgulardan anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur (p<0.01). Diğer yaş grupları arasında gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0.05).

Yaş gruplarına göre motivasyon kaybı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p:0.001; p<0.01). Farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu tespiti için yapılan ikili test sonucunda, 41-50 arası yaş grubunun motivasyon kaybı ortalaması, 20-30 arası (p:0.001) ve 31-40 arası (p:0.003) yaş gruplarının ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir (p<0.01). 51 ve üzeri yaş grubunun motivasyon kaybı ortalaması, 20-30 arası (p:0.001) ve 31-40 arası (p:0.002) yaş gruplarının ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir (p<0.01). Diğer yaş grupları arasında istatistiksel olarak bir farklılık bulunmamaktadır (p>0.05).

Yaş gruplarına göre umut ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p:0.002; p<0.01). Farklılığın hangi yaş grupları arasında olduğunu tespiti için yapılan ikili test sonucunda, 41-50 arası yaş grubunun umut ortalaması, 20-30 arası (p:0.001) ve 31-40 arası (p:0.041) yaş gruplarının

ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir ($p<0.01$, $p<0.05$). 51 ve üzeri yaş grubunun umut ortalaması, 20-30 arası ($p:0.004$) ve 31-40 arası ($p:0.048$) yaş gruplarının ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir ($p<0.01$, $p<0.05$). Diğer yaş grupları arasında umut puanı açısından istatistiksel olarak bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 5: Eğitim düzeyine göre Beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

Eğitim Düzeyi	Gelecek ile ilgili		
	duygular ve beklentiler	Motivasyon kaybı	Umut
	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)
Ön Lisans	1,96±1,46 (2)	4,04±1,61 (4)	3,5±1,82 (4)
Lisans	1,42±1,53 (1)	2,47±1,93 (2)	2,38±1,85 (2)
Lisansüstü	1,36±1,63 (1)	2,88±2,49 (2)	2,48±2,27 (2)
P	0,145	0,001**	0,017*
Kruskal Wallis Test	* $p<0.05$	** $p<0.01$	

Tablo 5 incelendiğinde, katılımcıların eğitim düzeylerine göre gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre, katılımcıların motivasyon kaybı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p:0.001$; $p<0.01$). Farklılığın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunun tespiti için yapılmış olan ikili test sonucunda, ön lisans mezunu öğretmenlerin motivasyon kaybı ortalaması, lisans ($p:0.001$) ve lisansüstü ($p:0.031$) mezunlarının ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.01$, $p<0.05$). Lisans ve lisansüstü mezunlarının motivasyon kaybı puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p:0.017$; $p<0.05$). Farklılığın hangi eğitim düzeylerine arasında olduğunun tespiti için yapılmış olduğumuz ikili test sonucunda, ön lisans mezunu öğretmenlerin umut puanı ortalaması, lisans ($p:0.004$) ve lisansüstü ($p:0.042$) mezunlarının ortalamalarından

anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.01$, $p<0.05$). Lisans ve lisansüstü mezunu öğretmenlerin umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 6: Medeni duruma göre Beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

	Evli	Bekar	p
	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)	
Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler	1,41±1,53 (1)	1,76±1,52 (2)	0,125
Motivasyon kaybı	2,59±1,99 (2)	2,82±2,02 (3)	0,415
Umut	2,46±1,91 (2)	2,56±1,84 (3)	0,664

Mann-Whitney U Test

Tablo 6’da görüldüğü gibi medeni durum değişkenine göre katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puanı ortalamaları, motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 7: Mesleki kıdeme göre Beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

Mesleki Kıdem	Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler	Motivasyon kaybı	Umut
	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)
1-5 yıl	0,88±1,29 (0)	2,12±2,1 (1)	1,73±1,84 (1)
6-10 yıl	1,49±1,58 (1)	2,4±2,1 (2)	2,3±1,94 (2)
11-15 yıl	1,29±1,41 (1)	2,34±1,78 (2)	2,51±1,84 (2)
16-20 yıl	1,41±1,45 (1)	2,71±1,89 (3)	2,41±1,83 (2)

21 yıl ve

üzeri	2,2±1,72 (2,5)	3,77±1,85 (4)	3,45±1,78 (4)
P	0,207	0,242	0,166

Kruskal Wallis Test

Tablo 7' de de görüldüğü gibi mesleki kıdem değişkenine göre katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puanı ortalamaları, motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 8: Kurumda çalışma süresine göre beck umutsuzluk ölçeğinden elde edilen puanlara ilişkin tablo

Çalışma Süresi	Gelecek ile ilgili		
	duygular ve beklentiler	Motivasyon kaybı	Umut
	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)	Ort±SS (medyan)
1-5 yıl	1,18±1,51 (1)	2,47±2,03 (2)	2,26±1,98 (2)
6-10 yıl	1,57±1,47 (1)	2,51±1,98 (2)	2,39±1,76 (2)
11-15 yıl	1,48±1,48 (1)	2,7±2,16 (2)	2,67±1,92 (3)
16-20 yıl	2,06±1,39 (2,5)	3,25±1,61 (4)	3,25±1,73 (4)
21 yıl ve üzeri	2,76±1,37 (3)	3,81±1,44 (4)	3,76±1,26 (4)
P	0,020*	0,243	0,126

Kruskal Wallis Test * $p<0.05$

Kayımlıların çalışma süresi değişkenine göre gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir($p:0.020$; $p<0.05$). Farklılığın hangi yıllar arasında olduğunun tespiti için yapmış olduğumuz ikili test sonucunda, çalışma süresi 1-5 yıl arasında olan katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları, çalışma süresi 6-10 yıl arasında olan ($p:0.028$), 16-20 yıl arasında olan ($p:0.012$) ve 21 yıl üzerinde olan ($p:0.001$) katılımcıların puanlarından anlamlı şekilde düşük

bulunmuştur ($p<0.05$; $p<0.01$). Çalışma süresi 21 yıl ve üzerinde olan katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları, çalışma süresi 1-5 yıl ($p:0.001$), 6-10 yıl arasında olan ($p:0.002$) ve 11-15 yıl arasında olan ($p:0.005$) katılımcıların puanlarından anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p<0.01$). Diğer kurumda çalışma sürelerine göre gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Kurumda çalışma sürelerine göre katılımcıların motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada ilkokul öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyleri ve bunun bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenlerin umut düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin içinde bulundukları bu durumun örgütsel sebebi; ücret politikası, çalışılan yerlerin merkezi konuma yakın olup olmadığı, çalışılan yerlerin fiziki koşulları, eğitim yöneticileriyle aralarındaki iletişim durumu, okul iklimi, iş yükünün çok olması ve çalışma şartları olabilir. Ayrıca öğretmenin öğrenci üzerinde eskiye oranla etkisinin azaldığını görmesi de yaptığı işin değersiz olduğu düşüncesine kapılmasına sebep olabilir. Basında yer alan olumsuz örneklerle beraber toplumun gözünde değerinin azaldığı hissine kapılan öğretmen, kendisini işe yaramaz ve boşa uğraşan birey olarak görebilir. Bu gerekçelere göre bulgular, umutsuzluk düzeyleri yüksek, gelecekle ilgili duygular ve beklentilerle beraber umutları düşük çıkmış olabilir.

Beck Umutsuzluk Ölçeğinin alt boyutlarından elde ettikleri puan ortalamalarının, cinsiyete göre; erkeklerin gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Erkeklerin motivasyon kaybı puan ortalamaları, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Erkeklerin umut puanı ortalamaları, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bu sonucunu destekler nitelikte çalışmalar mevcuttur. Ceyhan (2005) tarafından yapılan ve öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin belirlendiği araştırma ile, Özben ve Argun (2003) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre de erkeklerin umutsuzluk düzeyleri kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedeni toplumsal olarak erkeklere yüklenen rollerin daha ağır olması ve erkeklere daha fazla sorumluluk vermesi olabilir. Araştırmanın bu bulgusu ile örtüşmeyen bir araştırma, öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesi amacıyla

Ersoy, Küçükkaragöz, Deniz ve Karataş (2010) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmaya göre hem kadın hem de erkek öğretmen adaylarının gelecekle ilgili benzer duygu ve beklenti içinde olduğu ve cinsiyet değişkeni açısından farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, umutsuzluk ölçeğinin, motivasyon kaybı, umut ortalamaları ve gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler alt boyutundan elde ettikleri puan ortalamaları arasında katılımcıların yaşlarına göre anlamlı farklılık saptanmıştır. 51 yaş ve üzeri kıdemi yüksek olan katılımcıların motivasyon kayıpları daha fazladır. Öğretmenlerin yaşları ilerledikçe motivasyon kaybı içinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu sonuç, Akçöltekin ve Doğan (2012)' in Ardahan ilinde sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyleri ile ilgili yaptıkları araştırmasının bulgularından farklılık göstermektedir. Söz konusu çalışmada, yaşları daha az olan öğretmenlerin umutsuzluk içinde ve motivasyon kaybı içinde oldukları belirlenmiştir. Yapılan bu araştırma mesleki kıdemlerinin hepsinde ilerlemiş, yani tecrübe edinmiş öğretmenlerin tükenmişliğini gösterir bir sonuç olarak görülmektedir. Bunun yanında araştırma sonuçlarının farklı çıkmasının nedeni araştırma yapılan illerdeki öğretmenlerin çalışma ve yaşam şartlarının farklılığı olabilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin Beck Umutsuzluk Ölçeğinin alt boyutlarından elde ettikleri puan ortalamalarının, katılımcıların eğitim düzeylerine göre değişmediği görülmüştür. Farklı eğitim düzeylerine sahip öğretmenler, yakın umutsuzluk düzeylerine sahiptirler. Dolayısıyla, eğitim düzeyinin çalışanların umutsuzluk düzeyi üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Medeni duruma göre katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puanı ortalamaları, motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bulgu da Özben ve Argun (2003)'ün ilköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine yaptıkları çalışmasıyla örtüşmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki kıdeme göre katılımcıların gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puanı ortalamaları, motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu bulgu ise Hock (1985)'in Amerika Birleşik Devletleri, California eyaletinde devlet okulu öğretmenleri arasında profesyonel tükenmişlik üzerine yaptığı çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Mesleki kıdem gözetilmeden öğretmenlerin aynı umutsuzluk düzeylerinde oldukları söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çalışma sürelerine göre gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Taner (2008)'in 2007–2008 öğretim yılında İstanbul ili Anadolu yakası okullarındaki sınıf

öğretmenleriyle ilgili çalışmasının bulgularından farklı olarak; mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin yeni olmalarına rağmen, gelecekte umutsuzluk içinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum yıllar geçtikçe umutsuzluk düzeylerinin yeni başlayanları dahi etkisi altında bıraktığını bize göstermektedir.

Kurumda çalışma sürelerine göre katılımcıların motivasyon kaybı puanı ortalamaları ve umut puanı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırma sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1) Cinsiyet değişkenine göre erkek öğretmenlerin umutsuzluk düzeyi kadınlara göre yüksek çıktığı bulgusundan yola çıkılarak, erkek öğretmenlerin umutsuzluk düzeylerine etki eden faktörlerin neler olduğu araştırılabilir.

2) Öğretmenlerin umutsuzluk düzeylerini yordayan değişkenlerin belirlendiği çalışmalar yapılabilir.

3) Öğretmenlerin umutsuzluk düzeylerinin yükseltilebilmesi için okul yöneticileri tarafından örgütsel anlamda değişme ve yenileşmeye gidilebilir. Umutsuzluğun nedeninin örgütsel kaynaklarının önüne geçmek okul müdürlerinin önemli bir görevidir.

4) Umutsuz öğretmenlerden yüksek performans beklemek ve öğrencilerine umut aşılamaları beklenemeyeceği için, öğretmenlerin umutsuzluğunun giderilmesi için MEB' in yapması gerekenler belirlenip, çözüme yönelik etkinlikler planlanabilir.

KAYNAKLAR

Abramson, L. Y., Alloy, L. B., Hankin, B. L., Haeffel, G. J., Maccoon, D. G. & Gibb, B. E. (2002). *Cognitive Vulnerability-Stress Models Of Depression In A Self Regulatory, Psychobiological Context*. In I. H. Gotlib & C. L. Hammen (Eds.), *Handbook Of Depression*. New York.

Bozkurt, Ö. D. (2004). *Klimekterium Dönemindeki Kadınların Yaşam Kalitelerinin Ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ceyhan, A. A. (2004). Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,91-101.

Ceyhan, A. A. (2005). Öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 30(137), 63-73.

O'Connor, R. C., Connery, H., & Cheyne, W. M. (2000). Hopelessness: The role of depression, future directed thinking and cognitive vulnerability. *Psychology, Health & Medicine*, 5(2), 155-161.

Doğan, P (2012). Resim öğretmeni adaylarının umutsuzluk düzeylerinin İncelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi Sayı: 36, Sayfa: 115-127

Doğan, S ve Akçöltekin, A. (2012). Sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi: Ardahan, ili örneği. *International Journal Of Social Science*, 5(7), 49-59.

Durak, A. (1993). *Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerliği üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ersoy, E., Küçükkaragöz, H., Deniz, H., Karataş, E. (2010). Öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre belirlenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(4), 1534-1542.

Friedman, I.A. & Farber, B.A (1992). Professeonal self- concept as a predictor of teacher burnout. *Journal Of Educational Research*, 84(1), 28-35.

Guglielmi, R.S & Tatrow, K. (1998). Occupational stres, burnout and health in teachers: a methodological and theoretical analysis. *Review Of Educational Research*, 68(1), 61-99.

Hock, R. R. (1985). Professional *Burnout Among Public School Teachers*. *Public Personel Managament*, 17(2),167-189.

Öngider, N. (1997). *Kronik Fiziksel Hastalığı Olan Kişilerde Umutsuzluk Ve Yaşamı Sürdürme Nedenlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özben, Ş. ve Argun, Y. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 36-48.

Seber, G. (1991). *Beck umutsuzluk ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış doçentlik tezi. Anadolu Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Bölümü, Eskişehir.

Taner, D. (2008). *Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeyi İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Tucker, C.L. (2002). Depression, Helplessness And Hopelessness. Çevrimiçi: File://A:/Depression Helplessness And Hoplessness, Negative Views-Psychological Self-Help.Htm.

Üngören, E. Ehtiyar, R. (2009). Türk ve alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal Of Yaşar University*. 4(14), 2093-2127.